

I. N. J. C.
DISSERTATIO GRADUALIS

DE
LITANIIS,

QUAM

Conf. Ampliss. SENATUS Philos. in Reg. Acad. Aboensi.

PRÆSIDE

M^{AG.} JOHANNE
BILMARK,

Histor. ac Philosoph. Pract. PROFESSORE Ordin_i

Publice ventilandam s̄istit

JOHANNES BLOMBERG,

Ostrebotnensis.

In AUDITORIO MAJORI Die XIII Julii
An. MDCCLXXII.

H. A. M. S.

ABOÆ

Impressit JOHANNES CHRISTOPH. FRENCKELL;

Bor. M.

§. I.

Sicut nulla fere gens tam barbara reperitur, quæ non agnoscit Supremum aliquod dari Numen; ita sa- niiores saltē hominum de eo fuerunt convicti, quod non temere aut casu fortuito quidquam con- tingeret, sed quod omnia in hoc universo a sapientissima Dei Gubernatione dependerent. Deo itaque acceptum referebant quicquid ipsis feliciter contingere, atque ab eo etiam imminutionem malorum, quibus subinde affl- gebantur, supplices petierunt; non quod Deum causam eorum existimarent, sed quod ipsum ut averruncum su- spicerent, cuius moderamini, cum alia omnia tum for- tunæ vicissitudines subessent. Mos igitur fuit non Chri- stianis tantum, sed ipsis etiam Gentilibus, ut in suis neg- ottiis Divinam implorarent misericordiam; quare EPI- CTETUS: Νῦν τεμούσες τὸ ἱερόφασιν προστάσειν, καὶ τὸν Θεὸν ε- πικαλύψενοι δείμεθα ἀνὴρ κύρει εἰλέσουν, ἐπίτεψθε μοι ἔξελθεν, id est: Nunc trementes augurium captamus, Deumque invo- cantes, precamur eum: Domine Miserere, fac mihi exequi- potestatem (*a*). Quæ quidem verba nonnullos improvi- dos nimis Sacrorum Gentilium admiratores in eam dedu- xerunt opinionem, quod solemnis supplicandi formula κύρει εἰλέσουν, quæ statim ab introitu in Ecclesia, tam Græca quam Latina cantari sivevit, ab hoc homine Gentili sit mutuata. Enimvero quamvis EPICTETUS sacris & mysteriis Christianis non fuerit initiatus, atta- men uti verisimile est, quod Moralibus eorum Doctrinis

Philosophiam suam paſſim ſit interpolatus; ita colligere licet, quod ex Sacris ipsorum multa licet occultius inferuerit, id quod in praesenti in primis valet negotio.

(a) *Vid Ariani Disput. Epiſteti II. 7. 186.*

§. II.

Origine Græca eſt vox Litanja, deſcendens a λιτανεῖα, quod rurſus eſt a λιτουαί ſeu λιτουαὶ & ſignificat ſuppli-co vel ſupplex rogito, adeoque *Litania* vi vocis nihil aliud eſt, quam publica ſupplicatio pro obtinenda DEI Mifericordia. Prima, quantum quidem nobis conſtat, *Litaniae* nominis mentio facta eſt 2 Macchab: III: 20. Sequenti tempore uſu receptum fuit, ut *Litaniae* ſeu depreca-tiones in publicis proceſſionibus canerentur, unde *Litaniae* appellationem accepit ipta proceſſio. Dividi communiter ſolent *Litaniae* in ſtatas & imperatas. Illæ ſunt, quæ certis anni temporibus recurrunt. Sic in Concilio Aurelianensi *Litaniae*, hoc eſt roga-tiones ante aſcenſum Domini celebra-dæ, ſunt conſtitutæ. Imperatae autem ſunt, quæ pro re nata ob ingruentem publicam calamitatem indicuntur. Adhibere vero ſolent Pontifices Romani & horum ſacris addicti in ejusce-modi *Litanias* proceſſio-nes & varia ſimulacra atque inprimis formula-ram illam: κύριε ἴλενον, quæ & in noſtriſ adhuc viget eccleſiis. Immo in ipiſis preci-bus, quæ vel cani vel recitari in ejusce-modi diebus preceſtionum ſolent, hæc formula ſimi-lisve iterum iterumque repetitur, adeo ut hæc ipta formula dicta quoque fuerit *Litania*. Ab hac diſſert Li-turgia, quæ eſt complexus precum atque ceremoniarum in cultu extero peragendo & inprimis in celebra-tione eucharistiæ obſervandarum.

§. III.

Hæc ipsa de nomine Litaniæ dicta sufficient, nunc ad ipsam rem revertimur. Quanvis autem homines inde ab ipso momento, quo calamitatis sensu adfici cœperunt, Deum, uti credere par est, supplices rogaverint, ut ingruentium malorum vim imminueret, adeoque supplicationes, saltem privatæ, merito antiquissimæ sint habenda; deficientibus tamen historiæ monumentis, determinare non possumus, quo præcise tempore supplicationes publicæ seu Litaniæ primum sint introductæ. Non jam loquimur de pomposis processionibus a Pontificibus Romanis introductis, & quæ cum rationali DEI cultu nihil commime habent; sed sermo præcipue est de devotis piorum supplicationibus pro malis averruncandis. Verisimile autem est, quod sicut Deus ex admiranda gratiæ suæ œconomia proprium sibi populum ex postbris Abrahami collegit, ita numerosa hæc Natio a Deo saepe aversa, præsertim quum ex voto omnia ipsi succelerunt, adverbitatum procellis alio tempore jaætata, ad felicitatis suæ Statorem per solemnes supplicationes fuerit reversa, quemadmodum ex libro Judicium adfatum colligere licet. Id quod tanto minus alicui mirum obveniet, siquidem indicia supplicationum solemnium apud ipsos Gentiles reperiamus, quod antiquitatum Græcarum & Romanarum Scriptores docent, quippe qui passim agunt de indigitamentis & libris ritualibus, ad quorum tenorem cultum indigetibus Diis suis præstabant; verum hæc ipsa ad prælens argumentum præcise non pertinent.

§. IV.

Quoniam in supplicationibus ac deprecationibus publi-

publicis formula κύρε εἰλέσον Domine miserere iterum i-
terumque ingeminabatur, quæri solet: quo tempore hæc
supplicandi formula ad Sacra Christianorum primum fu-
erit translata. Sunt ex numero Pontificiorum nonnulli,
qui morem istum ab Apostolis derivant, atque in fidem
assertionis allegant Liturgiam JACOBI & MARCI, sed
quæ scripta sunt blane supposititia. Alii rursus contem-
dunt, hanc formulam in Ecclesiam fuisse introductam a
Pontifice Romano SYLVESTRO, qui tempore Impera-
toris CONSTANTINI M. a Græcis ad Latinos hanc
Litaniam transtulit. Mentio hujus habetur in Concilio
Valensi circa An. C. 440, in cuius decretis inter alia
isthæc docurunt verba: *Quoniam in sede Apostolica &*
per omnes Orientis atque Italæ provincias dulcis consuetudo
capit, ut κύρε εἰλέσον cum grandi affectu dicatur, placuit
et jam nobis, ut in nostris Ecclesiis hæc sancta consuetudo
admissa observetur. Quod ad formulam saepius memoratam
attinet, satis superque constat ex pandectis Novi Te-
stamenti, ipsam tempore Salvatoris nostri admodum
fuisse usitatam ab hominibus, qui aliqua premebantur
calamitate; inde tamen colligi non potest, quod solen-
niter in Synagogis fuerit recitata. Hujus supplicandi
formula κύρε εἰλέσον, inter primos meminit BASILI-
US M. An. Ch. 375, Epilcopus Cæsariensis Epistola 178
conta PASCENTIUM, qua refert, ab omnibus Christi-
nis, Græcis, Latinis, immo barbaris lingua Græca Deo
supplicari, ut misereatur nostri; quare mos hic iam
AUGUSTINI ævo fuit œcumenicus,

§. V.

Litania modo memorata usos fuisse veteres, quando
ingens quædam calamitas ipios adfixit, docet tam

indoles hujus precationis, quam Historia. Sic refert ZONARAS in vita THEODOSII Junioris, An. C. 446 Constantinopoli magnum terræ motum fuisse, qui mœnia urbis & 57 turres dejecit. Cives metu perciti extra urbem in campum fese contulerunt; tum vero puer quidam ex medio populo sublimis in aërem fertur, sed Christianis subinde suum κυριος ἀλέσθη ingeminantibus, illæsus rediit, & retulit, se in aëre hunc Angelorum concentum audivisse: *Sanctus Deus, Sanctus & immortalis, miserere nostri.* Quo auditio, PROCLUS Episcopus universum cœtum eadem canere jussit, & Imperator THEODOSIUS publice mandavit, ut per omnes Ecclesiæ hæc Litanie in templis caneretur. Similem Historiam refert PAULUS DIACONUS in libro de constitutis & gestis Præfulum Romane Ecclesiæ, Libr. XVI contingit sub Imperatore JUSTINIANO, ut Antiochia terræ motu concuteretur; tum vero cives discalceatos Litaniæ cecinisse, inter quos clamores vir quidam sanctus a Deo monitus est, ut quisque civium ad januam domus suæ hæc verba scribebat: *Iesus Christus nobiscum, state!* quo facto iram Dei constitisse & terræ motum cessasse. Quam vera sint singula hæc facta, alii dispi- ciant.

§. VI.

Litaniam communiter dividunt Eruditæ in Minorē & Majorem. Minoris, quæ etiam antiquior habetur, auctor fuit MAMERTUS CLAUDIANUS Episcopus Vindebonensis in Allobrogibus, illique An. 446 sequens casus occasionem præbuisse fertur. Erant Viennæ in Gallia assidui terræ motus, crebra incendia, nocturna spectra, insoliti fragores, & plura alia prodigia. Feræ sylvestres urbem intrabant, homines dilaniabant, cervi, natu-

natura pavidi, gregatim in foro conspiciebantur &c. Inter hos publicos terrores ad festum Pascatis erat devenitum. Quo cum Christiani nocte festi prævia ad vigilias in templo convenissent, subito incendio arx civitatis cum horribili fragore corruit. Territi omnes, præser-tim quod nox esset, e templo se proripuerunt, solus Episcopus Mamertus invicto animo coram altari in precibus perstigit, & lacrymarum flumine vim ignis cœrcuit. Igne extinto, populus ad sacra reveritus Deo gratias persolvit. In hujus rei memoriam Mamertus in sua Diocesi annuam Litaniam instituit, atqui hinc noti sunt Dies Rogationum, qui cum sint Dies luctus, a Festo Pascatis translati sunt ad triduum istud, quod est ante festum adscensionis Christi, prout ex Alcimo Avito, Mameri successore, recenset GREGORIUS THURONENSIS L. 2. C. 34. Emendata fuit haec Litania An. 452 ab eodem Mamerto, & appellata fuit *Triduana*, quod tribus constaret diebus rogationum; cui apud nos respondent Dominica Rogate & dies rogationum, vulgo *Gāngēdagarne*, de quibus mox plura dicemus.

§. VII.

Litaniæ Majori, quæ & septiformis dici sivevit, Au-tor fuit Pater ille ceremoniarum Pontifex Romanus, GREGORIUS MAGNUS, qui circa finem seculi VI hanc instituit, sequenti occasione motus. Erat Romæ insolita exundatio Tiberis, lues inguinaria, pestisque admodum gravis, & adeo sæva, ut homines sternutando & oscitando animam efflarent. Immo refert GREGORIUS THURONENSIS, vim pestis tantam fuisse, ut unius horæ spatio, dum voces supplicationis populus ad Dominum emisit, octoginta homines ad terram conciderint, & animam exhalaverint. In calamitoso hoc rerum sta-tu,

tu, GREGORIUS M. civitatem Romanam in septem or-
 dines distribuit. In primo Choro erant *Clerici*, in secun-
 do Monachi, in tertio Virgines Vestales, in quarto pu-
 eri ac puella, in quinto cives Romani, in sexto viduae,
 in septimo denique uxores. Hi septem chori ex di-
 versis templis egressi, per integrum triduum ad Ecclesi-
 am procedebant, & quam a GREGORIO edocti erant
 Litaniam, miserabili voce per plateas urbis ejulabant;
 sed in ipsa processione octoginta homines, uti dictum
 est, conciderunt; paullo autem post pestis furere desit.
 Alii referunt, juxta molem Adriani angelum GREGORIO
 M. apparuisse, qui gladio in vaginam recondito, Deum
 esse reconciliatum annunciat, sed hujus rei fides sit
 penes Auctores. Hanc Litaniam a septem Choris septi-
 formem dictam, Gregorius annuam statuit, ideo 1:mo
 ut Christiani semel quotannis junctim peccatorum veni-
 am a Deo peterent, 2:do ut publicas calamitates semel
 in anno solemniter deprecarentur, 3:to ut annum pe-
 stis per Litaniam abactae in memoriam sibi revocarent.
 Hinc quoque etiamnum introducta vera Religione Chris-
 tiana, usi receptum fuit, Litaniam semel in anno &
 quidem Dominica Rogate in templis canere. In regio-
 nibus, in quibus Religio Romano-Catholica est recepta,
 Litania semper canitur lingua Latina, cui cantilenæ a
 vulgo vociferatae, applicari potest effatum Salvatoris:
Nescitis, quid petitis. LUTHERUS Litaniam primus in lin-
 guam Germanicam transtulit, quem imitatus discipulus ejus
 LAURENTIUS Petri Nericius, ipsam in Svecanum idio-
 ma vertit, utrique autem ad indeolem veræ religionis
 Litaniam conformarunt, omisis cum aliis, tum præci-
 piis iis, quæ invocationem sanctorum concernerent.
 Sed & versio LAURENTII Petri deinceps emendata fuit
 in Liturgia Ecclesiæ Svio-Gothica moderna. Sic omis-
 sae sunt haec sententiae, quæ in in priori occurrerant; Ge-
 nomen

nom Titt Gudomeliga sittjande och förbön på Guds bögra
band. At Tu alla Christroga Lärare, Biskopar, Kyrko-
prester och Kyrketjenare &c. At Tu fruktena uppå och
uti Jordena värdigast gifva &c.

§. VIII.

Diximus modo LUTHERUM a Litanía exclusisse invo-
cationem sanctorum, quo circa ad Litanias veteruna erit
notandum, quod hæ in primitiva Ecclesia ad solum De-
um, Patrem, Filium & Spiritum Sanctum fuerint dire-
ctæ, sed labentibus sæculis, etiam ad sanctos invocan-
dos accommodatae. Hinc WALAFRIDUS STRABO, qui
circa medium sæculi IX vixit, Litaniam definit, quod
sit recitatio nominum, qua Sancti in adjutorium vocan-
tur, atque existimat, ejusmodi Litanias sæculo V cœ-
pisse, occasione Martyrologii, quo B. HIERONYMUS
vitas Sanctorum per anni curriculum dispositus. Sed
quæ Litaniæ, ut verbo & Præcepto Dei contrariae, in
nostris Ecclesiis merito cessant. Si quis nihilominus Li-
tanias Sanctorum scire desiderat, consultat inter alios PE-
TRI DIKMANI *Antiquitates Svio-Gothicas* pag. 94; ubi
Litaniæ B. HENRICI recensio prostat.

§. IX.

Antequam opellæ huic finem imponimus, juvat non-
nulla addere porismata Historica. 1:o Inde ab antiquis-
simis temporibus receptus fuit mos sternutantes felici
appreciatione prosequendi, cuius origo repetenda vide-
tur ab ævo Pontificis GREGORII M. seu sæculo VI,
quo Auctores perhibent, sternutationes adeo violentas
fuisse, ut homines hoc motu animam efflarent. 2:o Quoniam
septem illi chori supra memorati Litaniam in
processionibus canerent, hinc non solum existerunt dies,
sic dicti, processionum, Gangedagar, sed etiam quum An-

gelus forma pueri apparuisse dicitur, annuntians pestem jam esse sublatam; hinc & antiquiori & recentiori ævo invaluit mos, ut pueruli Dominica *Rogate* cantent Litaniam, tota vero Ecclesia velut per Echo respondeat, optetque ratum futurum, quod pueri petierunt. 3:io Sacrae processiones etiam apud nos sub Papismo usū furerunt receptæ, & introductæ censentur occasione saevissimæ pestis *Digre Döden* nuncupatae tempore Regis MAGNI SMEK, quæ adeo violenta fuit, ut ex testimonio MESSENII in sola Westrogothia 450 Sacerdotes intra anni spatum occubuerint. Progressi autem sunt certi chori per agros & præta, pulsatis campanis, nigram crucem præ se ferentes, & preces, quas Litanias appellabant, fundentes, & quæ directæ erant ad Deum, B. Mariam & omnes Sanctos, ut has calamitates averterent.

S. D. G.

Maammiebelle.

Joka taidon tawottanut,
Tiedon wahwan walmistanut:
Joka Kirjat Kahstellunna,
Opin Saaret foudellunna:
Joilla pähän päätyynnä,
Kulman alle asettunut,
Mitä pähna Paperille,
Kijruhuisti kirjotella:
Joka wirkiä, wikewä,

Uutterasti Uskaltapi,
Oppineitten onnen luoxi,
Kirjallisten Kumppanixi,
Sille Minerva mokoma,
Opin Äiti oiwallinen,
Wijmmen tutuxi tulewi,
Wakawaxi wahwissuwi:
Sille Kruunu Kannetahan,
Opin merki mieluhinen.

